

Waldorfskolefederationens remissyttrande

till Ds 2009:25

Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet

Waldorfskolefederationen är en sammanslutning av landets waldorfskolor. Nedanstående yttrande är framtaget i samarbete med dessa och återger alltså federationsskolornas syn på utredningsförslaget.

Sammanfattning:

A/ Waldorfpedagogikens ursprung och innersta intention formuleras i den allmänna målsättningen för skollagen enl. 1 kap 1§.

B/ För waldorfpedagogikens fortsatta existens är det fundamentalt att de öppningar för undantag ”fristående skolor med särskild pedagogisk inriktning” som anges i Ds och den föreslagna lagtexten förverkligas.

Detta gäller särskilt:

- lärarbehörighet, med dess konsekvenser för lärarutbildningen
- kurs- och timplan
- betyg – läsårsbrev

Dessa undantag måste kontureras tydligt så att de inte nivelleras på tjänstemannanivå eller kan utsättas för tolkningar som försvårar waldorfpedagogikens ställning som för föräldrar och elever valbart alternativ.

Den annorlunda progressionen får också konsekvenser för nationella prov i lägre klasser, särskilt i tredje. Likaså bör den tolvåriga läroplan som tillämpas i waldorfskolorna få konsekvenser för reglerna för övergång från nionde till tionde klass inom en skola.

C/ Enligt lagförslaget skall varje skola ha en rektor. I samband med detta betonas vikten av förslagets öppning för delegationsmöjligheter och olika lokala organisationsformer för skolorna. Waldorfpedagogikens betoning av lärarkollegiets betydelse för det pedagogiska utvecklingsarbetet och den dagliga verksamheten gör att friskoleförordningens undantag från kravet på en rektor fortfarande blir aktuellt som ett starkt önskemål.

1. Allmänna synpunkter

För waldorfrörelsen framstår formuleringarna om skolans syfte i lagförslagets första kapitel som mycket centrala. Waldorfpedagogikens metod och människosyn erbjuder ett väl utprövat alternativt sätt att förverkliga dessa syften.

Att främja ”en livslång lust att lära” har visat sig vara ett av de påtagliga resultaten av waldorfpedagogiken, som strävar efter att väcka en hållning av aktiv nyfikenhet hos eleverna.

Särskilt två omfattande studier har undersökt fd elevers attityder och framgångar i postgymnasiala studier, också på lång sikt.¹

Att uppväga skillnader i elevernas olika förutsättningar, att se det unika i varje elev, är också en intention som alltid varit en ledstjärna för waldorfpedagogiken.

Likasa beskriver formuleringen ”främja elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare” själva fundamentet för waldorfpedagogiken. Det är grundtanken och livsnerven. Också här bekräftar de nämnda undersökningarna att resultatet motsvarar intentionen.

Om kravet att ”utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet” skall tas på allvar måste man också vara klar över att de ovan nämnda undersökningarna är genomförda enligt etablerad modern vetenskaplig praxis, och att den vetenskapliga grunden för waldorfpedagogikens relevans därmed måste anses väl dokumenterad.

Vi förutsätter då den rimliga tolkningen att den vetenskapliga grunden syftar på undervisningens metodik. En annan möjlig tolkning, att den skall syfta på att sakinnehållet i undervisningen skall vila på vetenskaplig grund, ter sig egendomlig eftersom detta är självklart och närmast en truism.

Likväl beklagar vi att ”konstnärlig grund” ej anges som ytterligare en fundamental faktor för pedagogiken. Det handlar då inte bara om de estetiska ämnenas roll, utan om att pedagogiken till sitt väsen är en konst som i den dagliga verksamheten befinner sig i ständig utveckling där lärarens kreativa förmåga blir av avgörande betydelse både i didaktiska och omvårdande moment.

Förslag:

Vi vill alltså med emfas understryka att ”konstnärlig grund” eller någon liknande formulering bör ingå i 1 kap 1§ som likställd med ”vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet”.

2. Alternativkaraktären

I motivtexten sägs att en utgångspunkt för skollagsförslaget är ”de olika skolformernas och verksamheternas egenart” (s 232) och ”självfallet ska den pedagogiska profilen hos de fristående skolor, som fått godkännande för en sådan särskild profil, respekteras” (s 233).

Detta är en fundamental punkt med rättsliga aspekter: föräldrarnas rätt att välja skola och pedagogisk inriktning för sina barn liksom de äldre elevernas rätt att välja ett pedagogiskt alternativ bör ges ett tillräckligt utrymme för ”fristående skolor med särskilt pedagogisk inriktning” att utveckla sin egenart. Waldorfskolorna måste sägas vara ett väl utprövat sådant alternativ – med nittio års verksamhet internationellt och sextio års i Sverige.

Inspektioner och vetenskapliga undersökningar bekräftar att konceptet är framgångsrikt, även om man givetvis såväl internt som från statligt håll måste vara uppmärksam så att eventuella lokala brister kan åtgärdas.

3. Kursplan och timplan

¹ Dahlin, Liljeroth och Nobel: Waldorfskolan - en skola för människobildning? Karlstad University Studies 2006:46
Barz und Randall: Absolventen von Waldorfschulen Vs Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2007

Lagtexten (9 kap 8 §):

”För varje ämne gäller en kursplan. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om kursplaner. Sådana föreskrifter får innebära avvikelser för fristående skolor med särskild pedagogisk inriktning.”

I motivdelen kommenteras detta:

”/.../Fristående skolor med alternativ pedagogisk inriktning (kan) även i fortsättningen utöver de nationella läroplanerna och kursplanerna ha egna styrdokument för undervisning och andra inslag i utbildningen som i dag. Dessa dokument ska ses som komplement och kan i den enskilda skolan fungera parallellt med den befintliga nationella läroplanen.

Viktigt är att påpeka att till exempel Waldorfskolornas alternativa läroplan som Skolverket bedömt uppfylla motsvarande krav som den nationella läroplanen även fortsättningsvis kan användas i verksamheten tillsammans med den nationella läroplanen” (s 267)

Självfallet är detta en avgörande punkt. Avvikelserna för waldorfskolorna, både i fråga om kursplan och timplan, måste utformas i dialog med företrädare för waldorfrörelsen (där Waldorfskolefederationen är det samlande organet), om alternativkaraktären och den pedagogiska profilen skall kunna behållas.

Under flera år har det funnits en tendens att gradvis nivellera den särpräglade karaktären i vårt alternativ. Det är en djupt oroande tendens, inte minst när den sker på tjänstemannanivå utan klara, offentliggjorda politiska direktiv.

Även om de regeringsföreskrifter som innebär avvikelser för fristående skolor kommer senare vill vi redan i detta remissyttrande framhålla några punkter:

- De konstnärliga ämnena och hantverksämnena har en viktig roll i waldorfskolan. Detta får konsekvenser för både kurs- och timplan. Vi vill här framhålla att erfarenheten och en bred forskning visat att detta inslag i skolan stimulerar kunskapsinhämtandet och de teoretiska ämnena. Självklart måste det finnas en rimlig balans, men vi hävdar att waldorfskolorna har funnit en sådan, och att det bör vara relativt oproblematiskt att även i fortsättningen kunna ge de praktiskt-konstnärliga ämnena ett relativt generöst utrymme. Vi tillåter oss också att hävda att detta också bör kunna gälla andra skolformer, både på grundskole- och gymnasienivå.
- Eurytmin är ett för waldorfpedagogiken utmärkande ämnet. Det måste ges status som betygsämne/meritämne. Det kan förvisso finnas med som ”skolans eget val”, men för waldorfskolorna räcker detta inte. Vi yrkar på att eurytmi även fortsättningsvis skall finnas i tim- och kursplan på ett sätt som motsvarar dess ställning i waldorfpedagogiken.

Förslag:

Särskilda föreskrifter för waldorfskolor vad gäller läroplan, kursplan och timplan utarbetas i nära samarbete med företrädare för waldorfrörelsen.

4. Waldorfskolans tolvårighet

En viktig del i waldorfkonceptet är att skolan är tolvårig (där dessutom förskolan ingår som en viktig komponent). Självklart är det frivilligt för eleverna att efter nio år gå över till annat

gymnasium och självklart kan också elever från kommunal grundskola eller annan fristående skola söka till waldorfgymnasiet. Likväl är det en hjärtpunkt för skolorna att ge förtur till de waldorfelever som gått ut nionde klass och som är behöriga när de önskar fortsätta i sin egen skola. Liksom, om det inte finns något gymnasium i den egna waldorfskolan, söka till waldorfgymnasium och även där ha förtur.

Förslag:

Föreskrifter om förtur för waldorfelever bör skrivas in i bestämmelserna för antagning till waldorfgymnasierna.

5. Nationella prov

Waldorfskolorna har inte sett några stora problem med de nationella proven i nionde klass, och resultaten har genomgående varit goda eller mycket goda.

Däremot skapar nationella prov i lägre klasser stora problem, särskilt i tredje.

Årets erfarenheter har bekräftat att de nationella proven på detta stadium allvarligt har försvårat eller rent av omintetgjort möjligheterna att genomföra vår pedagogiska inriktning. Waldorfskolan har en annan progression än den offentliga. Även om man kan dressera eleverna att klara av de statliga proven mycket bra gagnar det inte deras utveckling på det sätt vår pedagogik eftersträvar. Inte heller står den diagnostiska nyttan i rimlig proportion till de omfattande ingreppen i undervisningen som proven innebär. Härvid spelar det en stor roll att waldorfskolorna inte genomför något lärarbyte efter tredje klass så att någon ny lärare genom provresultaten behöver informera sig om de olika eleverna.

En omfattande forskning² stöder också påståendet att prov i lägre klasser är problematiska för klimatet i skolorna.

Förslag:

Waldorfskolefederationen föreslår alltså att regeringen ger föreskrifter om undantag för waldorfskolorna när det gäller nationella prov i tredje klass.

När det gäller nationella prov i femte (eller sjätte) klass finns det en uppenbar nytta med de nyanserade insikter proven kan ge om elevers stödbehov. Likväl krävs en genomgång av proven på de punkter där de innefattar moment som senareläggs i waldorfskolekursplanens progression. Dessutom är stressmomentet för många elever så stort att det är lämpligt att man låter de nationella proven i på detta stadium bli frivilliga och överlämnar åt den enskilda skolan att besluta om dem.

Förslag

De nationella proven i femte (sjätte) klass ses som ett material som ger läraren ett diagnostiskt redskap, men bör vara frivilligt för skolorna i så måtto som andra metoder att identifiera elevers svårigheter också ska kunna godkännas.

6. Läsårsbrev och betygen

3 kap 13§:

² se bl.a: Gillian Forrester: All in a day's work: primary teachers 'performing' and 'caring' (Gender and Education Vol. 17, No. 3, August 2005, pp. 271–287)

”I grundskolan /.../ ska betyg sättas i den utsträckning och form som följer av denna lag eller annan författning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om undantag från första stycket för fristående skolor med särskild pedagogisk inriktning.”

Motivtexten utvecklar detta:

”Det bör dock även fortsättningsvis finnas möjlighet för regeringen att i förordning föreskriva att fristående skolor som tillämpar en alternativ pedagogik, t.ex. waldorfskolor, också får tillämpa ett annat bedömningssystem. Sådana föreskrifter får bara innebära undantag för fristående skolor på grund av att undervisningen har en alternativ inriktning” (s 340).

Waldorfskolorna hade en välfungerande praxis där läsårsbrev från nionde klass kunde användas på ett rimligt rättssäkert sätt vid gymnasieintagning.

Läsårsbrev ger en sammanfattning av elevernas insatser i ämne för ämne i förhållande till den egna utvecklingen men visar också graden av måluppfyllelse i förhållande till det som beskrivs i waldorfskolans läroplan som den formuleras i En väg till frihet.

I waldorfskolefederationens officiella dokument, En väg till frihet, beskrivs att läsårsbrev efter nionde klass kan göras kompatibelt med den offentliga skolans betygssystem om så krävs av lokala intagningsnämnder. (En väg till frihet s. 9)

Detta förhållande uppmärksammades av den förra Skollagskommittén som i sitt betänkande Skollag för kvalitet och likvärdighet, SOU 2002:121 skriver:

”Waldorfskolorna överlämnar varje läsår ett s.k. läsårsbrev till föräldrar och elever där barnets utveckling i sociala och kunskapsmässiga färdigheter beskrivs. I årskurs nio får eleverna ett skriftligt beskrivande slutdokument av vilket det även framgår om eleven uppnått/inte uppnått målen i svenska, engelska och matematik. Denna information är nödvändig för att aktuell intagningsnämnd skall veta om eleven är behörig eller inte för gymnasiestudier.

På vissa orter kräver intagningsnämnderna att skolan översätter dessa slutdokument till någon form av slutsumma, beräknad på samma sätt som för kommunala skolor. De allra flesta intagningsnämnder har dock förståelse för Waldorfskolors önskemål och eleverna placeras vid intagningen i den s.k. fria kvoten enligt 6 kap. 3 § 2 gymnasieförordningen.”

(SOU 2002:121 Skollag för kvalitet och likvärdighet sid 204)

Denna kompromiss har en del waldorfskolor sett sig tvingade att acceptera för att hjälpa eleverna vidare när de valt att gå vidare till offentligt gymnasium. Det har skett i samarbete med och på begäran av eller önskemål från lokala intagningsnämnder.

Formuleringen i skollagskommitténs utredning har vi också sett som en form av godkännande av proceduren.

Efter ett plötsligt ingripande i december 2007 ändrades detta av tjänstemän på dåvarande Skolverket. Man hävdade att om läsårsbrev användes vid gymnasieansökningar skulle waldorfeleverna hamna i en fri kvot där deras prestationer inte tillmättes någon betydelse, de skulle lottas in.

Denna ändring skedde under pågående läsår, där elever och föräldrar redan informerats om waldorfskolornas möjlighet att ge sina elever lika villkor vid gymnasieintagning enligt ovan. För säkerhets skull hade Waldorfskolefederationen dessutom under hösten bekräftat rådande praxis med

intagningsnämnden i Stockholm. Den plötsliga ändringen och omsorgen om eleverna tvingade några waldorfskolor, särskilt i Storstockholm, att börja sätta betyg enligt den offentliga skolans system.

Agerandet från Skolverket var uppseendeväckande och enligt federationens uppfattning klandervärt.

Förslag

Waldorfskolorna ges möjlighet att även i fortsättningen utforma sina läsårsbrev i nionde klass så att de ger eleverna möjligheten att söka till gymnasium på lika villkor som andra skolors elever.

7. Rektorsfrågan

Lagtexten (2 kap 8§):

”Verksamheten vid en skolenhet ska ledas av en rektor. Verksamheten vid en förskoleenhet ska ledas av en förskolechef. Rektorn och förskolechefen ska benämnas på detta sätt.”

Det undantag för waldorfskolor som fanns i förordningen om fristående skolor 1 a kap 4 a § tas därmed bort.

Motivtexten i Ds 2009:25 kommenterar (s 297):

”Det måste stå fullständigt klart, oavsett vem som är huvudman för verksamheten, vem som har det övergripande ansvar som regleras i skollagen och övriga författningar. Genom förslaget att rektor får delegera enskilda ledningsuppgifter och beslutanderätt i vissa frågor, får även fristående skolor, t.ex. Waldorfskolor, vidgade möjligheter att delegera den dagliga pedagogiska ledningen och samordningen. Den nämnda undantagsbestämmelsen i förordningen om fristående skolor bör därför inte överföras till den nya skollagen.”

I självförvaltningsidén som är central i waldorfskolorna har kollegiet en huvudroll i det pedagogiska ansvaret och uppläggningsen. Detta är en viktig komponent för motivationen för lärarnas engagemang och upplevelse av delaktighet i skolan som helhet. Här finns en social huvudregel som givetvis inte bara gäller waldorfskolor. De delegeringsmöjligheter som motivtexten hänvisar till är utmärkta, men införandet av en rektorsinstitution blir ändå främmande i den kultur som utvecklats i många waldorfskolor.

Det är svårt att föreställa sig att en skola i dagens Sverige skall kunna ledas utan en person med exempelvis god skoljuridisk kompetens, en person som också får befogenheter. Viktigt är också, som framhålls i Ds att skolans organisation tydligt måste visa för elever och föräldrar liksom för lärarna vem som bär ansvaret i olika frågor.

Likväl finns det ett starkt önskemål inom rörelsen att undantaget behålls, och att varje skola får ansvara för sin organisationsstruktur och därvid bestämma hur den ytterst ansvarige skall betecknas

Förslag

Undantaget från kravet på rektor i friskoleförordningen 1 a kap 4 a § bibehålls.

8. Lärarbehörighet

En av de mest akuta frågorna

